

בגילוי-הדעת על ארץ-ישראל, שנתפרסם ביום 9 בנובמבר 1938 הודיעה ממשלת הוד מלכותו על כוונתה להזמין נציגים של ערביי ארץ-ישראל, של ארצות סמוכות מסוימות ושל הסוכנות היהודית לדון עמה בלונדון בנוגע למדיניות בעתיד. היתה זו תקווה הכנה, שכתוצאה מדיון מלא, חפשי וגלוי-לב, אפשר יהיה להגיע לכלל איזו הבנה. לא מכבר התקיימו ועידות עם משלחות ערבית ויהודית, שנמשכו תקופה של שבועות מספר ושימשו לתכלית של חילופי-דעות מלאים בין מיניסטרים בריטיים ונציגים ערביים ויהודיים. לאור הדיונים והמצב בארץ-ישראל וכן לאור הדינים-והחשבונות של הוועדה המלכותית ושל ועדת-החלוקה נוסחו הצעות מסוימות על-ידי ממשלת הוד מלכותו והוגשו בפני המשלחות הערבית והיהודית כבסיס להסדר מוסכם. הן המשלחת הערבית והן המשלחת היהודית לא ראו אפשרות לקבל את ההצעות האלה, והוועידות לא הביאו איפוא לכלל הסכם. לפיכך ממשלת הוד מלכותו היא בת-חורין לנסח את מדיניותה היא, ולאחר שיקול זהיר היא החליטה לסמוך בדרך כלל את ידה על ההצעות שהוגשו בסופו של דבר למשלחות הערבית והיהודית ושנידונו עמהן.

3. הוועדה המלכותית וועדות-חקירה שקדמו לה הסבו תשומת-לב לדו-משמעותם של ביטויים מסויימים במנדט, כגון הביטוי "בית לאומי לעם היהודי", וראו במשמעות מעורפלת זו ובאי-הוודאות הנובעת ממנה לגבי מטרות המדיניות גורם יסודי לאי-שקט ולאיבה בין הערבים לבין היהודים. ממשלת הוד מלכותו משוכנעת, שלמען השלום והרווחה של כל תושבי ארץ-ישראל יש הכרח בהגדרה ברורה של המדיניות והמטרות. הצעת החלוקה שהוועדה המלכותית המליצה עליה, יכולה היתה להביא בהירות כזאת, אלא שנתברר כי הקמת מדינות ערבית ויהודית עצמאיות ועומדות ברשות עצמן בתוך ארץ-ישראל אינה ניתנת לביצוע. משום כך ראתה ממשלת הוד מלכותו צורך לעצב מדיניות אחרת אשר, תוך התאמה להתחייבויותיה כלפי הערבים והיהודים, תספק את צרכי המצב בארץ-ישראל. השקפותיה והצעותיה מפורטות להלן בשלושה פרקים: (א) החוקה; (ב) עליה; (ג) קרקע.

א. החוקה

(1) שאיפת ממשלת הוד מלכותו היא הקמת מדינה פלשתינאית עצמאית תוך עשר שנים, שתעמוד

בקשרי אמנה כאלה עם הממלכה המאוחדת שיהא בהם כדי לספק באופן המניח את הדעת את הצרכים המסחריים והאסטרטגיים של שתי הארצות בעתיד. הצעה זו להקמת המדינה העצמאית תצריך התייעצות עם מועצת חבר-הלאומים בתכלית להביא את המנדט לידי סיום. (2) המדינה העצמאית חייבת להיות מדינה שבה ישתתפו הערבים והיהודים בשלטון באופן כזה אשר יבטיח שהעניינים החיוניים של כל עדה יישמרו.

(3) לקמת המדינה העצמאית תקדם תקופת-מעבר אשר בה תוסיף ממשלת הוד מלכותו להחזיק בידה את האחריות לשלטון הארץ. במשך תקופת-המעבר יוענק לאוכלוסי ארץ-ישראל חלק גדל והולך בממשלת ארצם. לשני חלקי האוכלוסיה תהא אפשרות להשתתף במנגנון השלטון, והתהליך יוגשם בין ששניהם ישתמשו בה או לא.

(6) כתום חמש שנים לאחר החזרת השלום והסדר על כנם יוקם גוף מתאים שייצג את אוכלוסי ארץ-ישראל ואת ממשלת הוד מלכותו, כדי לסקור את פעולת הסידורים החוקתיים במשך תקופת-המעבר ולדון ולהמליץ המלצות בשאלת החוקה של המדינה הפלשתינאית העצמאית המוצעת.

(8) ממשלת הוד מלכותו תעשה את כל אשר לאל ידה כדי ליצור תנאים, אשר יאפשרו שהמדינה הפלשתינאית העצמאית תקום תוך עשר שנים.

ב. עליה

מאז מתן הצהרת בלפור קיוו ממשלות בריטיות, שברבות הימים תשלים האוכלוסיה הערבית, מתוך שתכיר ביתרונות הנובעים מהתיישבות יהודית ומפיתוח יהודי בארץ-ישראל, עם המשך גידולו של הבית הלאומי. תקווה זו לא נתקיימה. הברירות העומדות עתה בפני ממשלת הוד מלכותו הן: או (א) להשתדל להרחיב את הבית הלאומי היהודי עד אין סוף על-ידי עליה, נגד רצונם של תושבי הארץ הערביים המובע בתקיפות; או (ב) להרשות הרחבה נוספת של הבית הלאומי היהודי על-ידי עליה, רק אם יהיו הערבים מוכנים להשלים עמה. (1) במשך חמש השנים הבאות תהיה העליה היהודית, אם ירשה זאת כושר-הקליטה הכלכלי, בשיעור שיביא את האוכלוסיה היהודית עד כדי שליש בקירוב מהאוכלוסיה הכללית של

הארץ. אם מביאים בחשבון את הריבוי הטבעי המשוער של האוכלוסיה הערבית והיהודית ואת מספר העולים היהודיים הבלתי-חוקיים הנמצאים עתה בארץ, יאפשר דבר זה הכנסת 75,000 עולים בערך במשך חמש השנים הבאות החל מתחילת אפריל של שנה זו. (4) ממשלת הוד מלכותו גמרה אומר לעצור עליה בלתי-חוקית ואוחזים באמצעי-מניעה נוספים. המיספרים של כל אותם העולים היהודים הבלתי-חוקיים אשר, למרות אמצעים אלה, יצליחו להיכנס לארץ, ואי אפשר יהיה לגרשם, ינכזו מהמיכסות השנתיות. 15. ממשלת הוד מלכותו משוכנעת כי, לאחר שהעליה אשר עתה מתכוונים לה תוגשם במשך חמש שנים, לא יהא צידוק בידה, וגם לא תהא עליה חובה, להקל על המשך התפתחותו של הבית הלאומי היהודי על-ידי עליה ללא התחשבות במישאלותיה של האוכלוסיה הערבית.

ג. קרקע

ממשלת ארץ-ישראל נדרשת, לפי הסעיף 6 מהמנדט, "בהבטיחה שזכויותיהם ומצבם של חלקי אוכלוסיה אחרים לא ייפגעו לרעה", לעודד "התיישבות צפופה של יהודים על הקרקע", ועד עתה לא הוטלה כל הגבלה על העברת קרקע מערבים ליהודים. הדינים-והחשבונות של כמה ועדות מומחים ציינו, כי עקב הריבוי הטבעי של האוכלוסיה הערבית והמכירה הבלתי-פוסקת בשנים האחרונות של קרקע ערבית ליהודים, אין עתה באזורים מסויימים מקום להעברות נוספות של קרקע ערבית, ואילו באזורים אחרים יש הכרח להגביל העברות קרקע כאלה, כדי שעובדי-האדמה הערבים יוכלו לקיים בידיהם את רמת חייהם הקיימת וכדי שלא תיווצר במהרה אוכלוסיה ערבית גדולה של מחוסרי-קרקע. בנסיבות אלה, תינתנה לנציב העליון סמכויות כלליות לאסור ולהסדיר העברות קרקע. הסמכויות הללו תחולנה מתאריך פירסום גילוי-דעת זה על המדיניות, והן תישארנה בידי הנציב העליון במשך כל תקופת-המעבר. 17. מדיניותה של הממשלה תהיה מכוונת לפיתוח הקרקע, ולשיפור שיטות העיבוד, מקום שיהא זה אפשרי. לאור פיתוח כזה יהיה הנציב העליון בן-חורין, באם יהיה משוכנע ש"זכויותיהם ומצבם" של האוכלוסיה הערבית יישמרו כראוי, לעיין מחדש ולשנות כל צו שניתן בנוגע לאיסור או להגבלה על העברת קרקעות.

מתוך קובץ מסמכים בתולדות המדינה 1897-1979, ירושלים תשמ"א, ערכה נורית גבזה ברוורמן, הוצ, משרד הבטחון, ע"מ 41-44.